

DARÜLFÜNUN'A MERSİYE

Şeref Etker*

Feza Günergun'a kutlama

Üniversite Reformunu yaşayan muallim ve müderrislerin; daha sonra, onların yerini alan yerli ve yabancı profesörlerin tanıklıkları ve anıları yayımlanmıştır. Birincil kaynaklar üzerine yapılan yorum ve açıklamalarla geniş bir '1933 Üniversite Reformu' literatürü oluşmuştur.¹ Bütün yayınların içinde reformun – kendisini birden bire 'Üniversite' öğrencisi olarak bulan – bir Darülfünun öğrencisinin gözüyle ve şiirsel bir dille anlatımının ise, bilebildiğimiz kadarıyla, örneği yoktur. Bu bakımdan, *Darülfünun'a mersiye* özgün bir belge niteliğindedir.

Tıp Fakültesinin üçüncü sınıfından dördüncü sınıfına geçtiği 1933 yılında üniversite oluşumunu yaşayan Rüknettin Fethi (Olcaytuğ, 1913-1944), *Darülfünun'a mersiye* adını verdiği şiiriyle,² yaşadıklarını, görüp duyduklarını, serbest nazım tarzında, ağıtla hicivi harmanlayarak anlatmıştır. Rüknettin Fethi derneklerin içinde aktif roller almış bir öğrencidir; yayımlanmamış olan bu şiiri bir öğrenci toplantısında okunmuş olabilir.³

Mersiye, 'Şaşkın olsa da şimdi, her işler düzelecek' dizesiyle özetlenebilen bir konfüzyon yansıdır. Kısa bir sürede gerçekleşen ve nereye varacağı anlaşılamayan olayların dile getirildiği şiirin 1933 Ağustos ayı sonunda kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Kasımda dersylılı başlayınca neler olacaktır ? Yeni öğretmenlerini tanımayan, ders notları, kitapları hazır olmayan öğrenciler, 'mahalle çocuklarına' dönecek; her konunun abc'sinden başlanacaktır (Ek 2).

Rüknettin Fethi, üniversitenin geleceği için kaygılarını saklamaz: 'İşler karmakarışık / Ufukta yok ne bir iz, hatta ne de bir ışık,' ama 'hasta

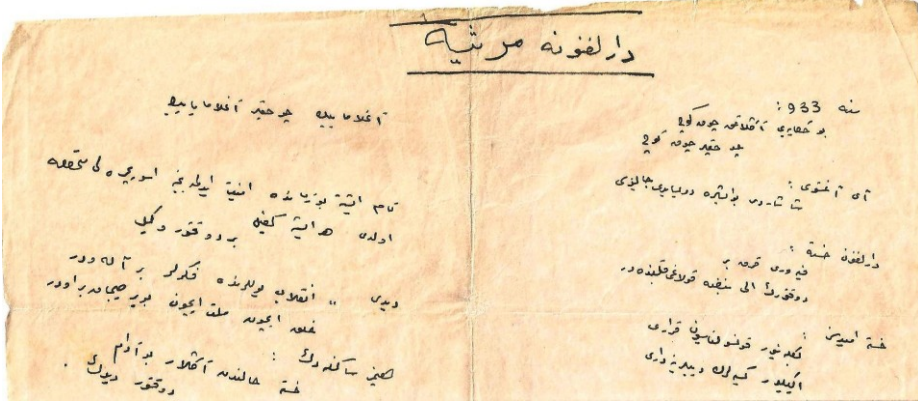
* Dr., PK 99, Kızıltoprak 34725 İstanbul, serefetker@gmail.com

1 S. İshakoğlu Kadioğlu, '1933 Üniversite reformu hakkında bir bibliyografya denemesi,' *Türkiye Araştırmaları Literatür Derg.*, c. 2, sayı 4, Güz 2004, Türk Bilim Tarihi özel sayısı, s. 471-491; A.Y. Baltacıoğlu, 'Darülfünun'dan Üniversiteye,' *Toplumsal Tarih*, sayı 175, Temmuz 2008, s. 78-85; sayı 176, Ağustos 2008, s. 40-47; sayı 177, Eylül 2008, s. 34-43.

2 Mersiye: ağıt (*elegia*) ve beste formu (*requiem*). Örnek: Dr. Osman Şevki Uludağ'ın hümayun bestesi 'Atatürk'e mersiye' (Nurettin Artam), *Musiki Mecm.* (İstanbul), sene 1, no. 10, 1 Aralık 1948, s. 22.

3 İki pelür kağıt yaprağına mürekkeple yazılmış olan 'Darülfünun'a mersiye'nin hangi koleksiyondan çıktığı bilinmemektedir. Bir olasılık, yayımlanmak üzere Dr. Fahrettin Kerim Gökay'a verilmiş olmasıdır. 'Darülfünun'a mersiye'nin yayımlanması uygun görülmemiş de olabilir ? Elyazısının okunmasındaki yardımı için Bil.uzn. Güldane Çolak'a teşekkür ederim.

Darülfünun' için değişim kaçınılmazdır ve 'Her ne olursa olsun inkılab yürüyecek'tir.

Dr. Rüknettın Fethi'nin 'Darülfünun'a mersiye'sinin ilk dizeleri (y. 1)

Darülfünun'a mersiye

Sene 933:

Bu hikayeyi anlatmak çok güç
Çocuklar çok güç

Ay Ağustos:

Şaşardı bu işlere duysaydı Calinos ⁴

Darülfünun hasta:

Fiyevri ⁵ kırkbir

Doktorun eli nabızda kulağı kalbindedir

Hasta ümitsiz:

Bekleniyor konsültasyon kararı

Ekiliyor keselerin diplerine darı

Tıp Fakültesi kendi derdine düşmüş

Başına hep doktorlar üşüşmüş

Diyorlar lazımdır tebdil-i heva ⁶

Hastanın yeri değişmeli

Biraz da altını eşmeli

⁴ Galenos / Galen.

⁵ Fièvre : ateş, beden ısısı.

⁶ Tıp Fakültesi'nin Haydarpaşa'dan İstanbul'a ve Şişli'ye taşınması.

İsviçreli bir mütehasıs çalışıyor ⁷
Çalıştıkça şişiyor, ve bir Darülfünun mahallesi ⁸
lazımdır diyor

Mahalle olursa eğer: döneceğiz 8-9 yaşına
Alem olacak bu başlı başına ⁹
Omuzlarında mavi boncukları
Yaşasın mahalle çocukları
Yaşasın mahalle çocukları

İlan edildi kadro
Bu kadro değil, bir traktör
Biçiyor ekinleri durmadan düşünmeden kör
bir şoför

Okuyoruz
Var var var
Okuyoruz
Yok yok yok
O da yok ve o dahi yok ¹⁰

Günlerce dedikodu
sardı koridorları
Ağlamayın çocuklar ağlamayın ¹¹
Tam işte bu zamanda emniyet edilmeyince İsviçreli mütehasısa
Oldu her işe kefil
bir doktor vekil ¹²

⁷ Prof. Albert Malche, bkz. A. Malche, *İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor* [29 Mayıs 1932], İstanbul, Devlet Basımevi, 1939, T.C. Maarif Vekilliği, Ana Programa Hazırlıklar, Seri B, No. 5 (59 s.). Türkiye'ye 1934'te yeniden gelen A. Malche bir layiha hazırlamıştır: 'Üniversite ıslah işleri için Maarif Vekaleti tarafından müşavir olarak getirilen Mösyö Malche zamanı dolduğu cihetle Nisanın dördüncü Çarşamba günü [25.04.1934] Türkiye'den ayrılmıştır. Bu münasebetle Mösyö Malche Ankara'ya giderek, Başvekil Hazretleriyle Maarif Vekiline veda etmiş, layihasını vermişti.' *Tıp Dünyası*, c. VII, No. 4-72, 15 Nisan 1934, s. 4244.

⁸ Darülfünun mahallesi : üniversite kampüsü. Reformda bütün fakültelerin bir araya toplanması da amaçlanmıştır.

⁹ Dr. Mustafa Hayrullah'a göre üniversite kampüsünün başlıca işlevi kültürelirdir: 'İlerde bütün memlekete yayılarak milli benliğin, milli varlığın her ferdin yüreğinde yerleşmesine örnek olacak, münevver gençlikte daha talebelikten bir his ve vicdan danışıklığı yerleşmesi çok hayırlıdır. Yeni üniversiteyi açarken, muhtelif meslek ve ihtisaslar için yetişecek talebeyi aynı merkezde derleyip toplayacak bir *cité universitaire* kurulması da gözden kaçırılmadı...' M.H. Diker, *Gazi İnkılabının Psikolocisi*, İstanbul, Hüsniyatı Matb., 1933, s. 28.

¹⁰ En geniş arındırma Tıp Fakültesinde yapılmıştır. Dr. Tevfik Remzi'nin bir açıklaması şöyledir : 'Burada tıbbi ıslahat tarihimizin mühim bir vakasını kaydetmek lazımdır: Umumi Harp esnasında İstanbul Darülfünunu tensik edilirken, Tıp Fakültesi bu ıslahat hareketine lakayt kalmıştır. Bu defa Cumhuriyet hükümetinin ıslahat sistemi, kültür bütünlüğü prensipinin tatbikini hedef biliyor,' T.R. Kazancıgil, *Tıp Fakültesi Islahatı Münasebetile*, İstanbul, Hamit Bey Matb., 1933, s. 23.

¹¹ İkinci ağlamayın sözcüğü: 'ağlamayın' olarak yazılmıştır.

Dedi,
 İnkılab yollarında fikirler bir alevdir
 Halk için, millet için bu yer sıcak bir evdir ¹³

Hepimiz sakinledik:
 Hasta halinden anlar bu adam

doktor dedik.

Thannhauser,¹⁴ Einstein yola çıkmış geliyor
 Türkeli de dört yandan yücelib yükseliyor
 İşler böyle giderken bir haber verdi *Haber* ¹⁵
 Dedi çekildi vekil

Eyvaaah
 yandı kefil

İlk önce ma-aile düşmüşdü onlar suya ¹⁶
 Sonra fikirler tek tek yatdılar hep uykuya
 İnkılab hocalığı edeyim derken vekil ¹⁷
 Geçti onun yerine yeni bir doktor vekil ¹⁸

¹² Dr. Reşit Galip. 'Türk İnkılabı Kürsüsü'nü Reşit Galip Bey'in yürütmesi konusunda Üniversite Eminliği'nce Maarif Vekaleti'ne yazı yazılmıştır: "Maarif Vekaleti Yüksek Makamına. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kadrosunda mevcut Türk İnkılap Tarihi Kürsüsü'nün inkılap hayatımızı bizzat yaşamış ve inkılap tarihi hakkında ihatalı tetkikatta bulunmuş olan Maarif Vekili Reşit Galip Beyefendi tarafından deruhte buyrulması Edebiyat Fakültesi Riyaseti'nin 2 Ağustos tarih ve 1 numaralı tezkeresiyle rica edilmektedir. Eminlik'in yürekten iştirak etmekte olduğu bu ricanın tahakkukunu diler ve yüksek saygılarımı sunarım efendim. İstanbul Üniversitesi Emimi Dr. Profesör Neşet Ömer,' *Milliyet*, 03.08.1933, sayı 2686, sayfa 1, 5, 'Yeni Tayinler de Dün Çıktı'; *Cumhuriyet*, 3 Ağustos 1933, sayı 3319, s. 1, 4, 'Üniversitede Kadın Hocalar.' (Bu not için sayın Ali Y. Baltacıoğlu'na teşekkür ederim.)

¹³ Üniversitenin kuruluşundan bir yıl önce 19 Şubat 1932'de Halkevleri açılmıştır. Dr. Reşit Galip Halkevlerinin 'Genel Sekreteri' (CHF İdare Heyeti'nde Halkevi Kolu Başkanı)'dır. Dar : ev benzerliğine değinilmiş olmaktadır.

¹⁴ Prof.Dr.Dr.med. Siegfried J. Thannhauser (1885-1962), bkz. A. Baltacıoğlu, '1933 Üniversite Reformu, Einstein ve propaganda,' *Toplumsal Tarih*, sayı 162, Haziran, 2007, s. 32-35. Dr. Thannhauser'in Türkiye'ye gelişininin karısı Franzisca (Fanny) tarafından 'veto edildiği' söylenir, bkz. A.F. Hofmann, N. Zöllner, *Siegfried Thannhauser (1885-1962): Physician and Scientist in Turbulent Times*, Freiburg, Falk Foundation e.V., 2000, s. 21. Bir başka rivayete göre, Prof. Thannhauser Türkiye'ye gelirken trende karşılaştığı Rockefeller Vakfı'nın bir temsilcisi tarafından Amerika'ya yönlendirilmiştir, bkz., M. Nevins, *More Meanderings in Medical History*, Bloomington, IN, iUniverse, 2012, s. 138. Dr. Fahrettin Kerim'in (Gökay) yayımladığı *Tıp Dünyası*'na (c. VI, numara 4, 15 Ağustos 1933, s. 2170) göre 'Maruf Alman cerrahı Sauerbruch ve dahiliyecisi [İstanbul'u] ziyaret etmişlerdir.'

¹⁵ *Haber* - Akşam Postası (İstanbul), sahibi Hasan Rasim Us.

¹⁶ 'Maarif Vekili Reşit Galip Bey, dün çocuklarıyla beraber Moda Koyu'nda bir deniz kazası geçirmiştir. Reşit Galip Bey ve ailesi, kazadan kurtulmuşlardır, *Cumhuriyet*, sayı 3311, 26.07.1933, s. 1, 6.

¹⁷ Dr. Reşit Galip'in Üniversite'nin İnkılap Tarihi Enstitüsüne girmek istemesi tartışma konusu olmuştur, bkz. E. Dölen, *Türkiye Üniversite Tarihi, 4. İstanbul Üniversitesi (1933-1946)*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., 2010, s. 153 vd.

İşler karmakarışık

Ufukta yok ne bir iz, hatta ne de bir ışık

Thannhauser gelemiyor, Einstein emekliyor ¹⁹

Bazı işin altından ve bazı gümüşlerin dibinden

bir kalay sırtıyor ²⁰

Her ne olursa olsun inkılab yürüyecek

Şaşkın olsa da şimdi her işler düzelecek

Bayezid inkılabın kışlası olacaktır ²¹

Bu ikiyle ikinin dört ettiği bir hakdır

[2]

Dört yanına bu şehrin ilim kanad germiştir ²²

Hep görenler kırkbir kere maşaallah demiştir

¹⁸ Rüknettin Fethi'nin notu: Sıhhiye Vekili Refik (Saydam). Dr. Refik Saydam, Dr. Reşit Galip'in yerine 13 Ağustos 1933'de vekaleten Maarif Vekili oldu; bakanlığa 27 Ekim 1933'te Yusuf Hikmet Bayur asaleten atandı.

¹⁹ 'O zaman, Almanya'da tıbbi mecmualarda, Türkiye'deki üniversite reformunu öven yazılara rastlanır... Almanya ve İsviçre'den dünyaca ünlü profesörlerin yeni İstanbul Üniversitesi'ne tayini övülerek, Prof. [Ferdinand] Sauerbruch ile Prof. [Albert] Einstein'ın yılda iki defa misafir olarak ders vermelerinin kararlaştırıldığı belirtilir,' A. Terzioğlu, 'Atatürk devrindeki Türk-Alman tıbbi ilişkilerinin tıp tarihi bakımından önemi,' 2. *Türk - Alman Tıbbi İlişkiler Simpozyumu Bildirileri / Proceedings of the Second Turkish - German Medical Relations Symposium, Istanbul, 24-25 Eylül 1981*, yay.haz. A. Terzioğlu, İstanbul, İstanbul Üniv. Tıp Fak. yay., 1981, s. 12 [Kaynak gösterilmemiştir?]. Ayrıca, Einstein'ın 'Atatürk'e mektubu' olarak tanıtılan yazışma ile ilgili tartışma için bkz., R.N. Bali, *Saray'ın ve Cumhuriyet'in Dışişçisi Sami Günzberg*, genişletilmiş 2. bs., İstanbul, Libra yay., 2014, s. 121-134.

²⁰ Dr. Sauerbruch'un 1933'te Türkiye'ye gelişi özel bir amaç taşımaktadır: 'İlkbahar aylarında idi, bir gün Alman Büyükelçiliği tarafından Profesörün [Sauerbruch] Ankara'yı ziyaret edeceğinden haberdar edildik. Az sonra geldi, hastanenin [Numune] yeni pavyonunu gezdi ve pek beğendi... O sırada Almanya'da Nazi rejimi kurulmuş ve ırk farkları yüzünden birçok meslek erbabı gibi, hekimlerden bir kısmı da takibata ve tazyiklere uğramış bulunuyorlardı. Hocanın o zamanki ziyaretinin bu mevzu ile alakadar olduğunu ve pek çok sevdiği talebesinden olup bir müddet sonra İstanbul [Tıp] Fakültesinde mühim bir kürsüye [Birinci Cerrahi] getirilmiş olan bir zat [Dr. Rudolf Nissen] için memleketimizde bir mevki bulmak maksadile bu seyahati ihtiyar ettiğini anladık.'

A. Arar, 'Prof.Dr. Ferdinand Sauerbruch,' *Modern Tedavi Mecm.*, (İstanbul), c. 1, no. 2, Kasım 1951, s. 47-48. (Prof. Sauerbruch ise, 1937'de 'Alman Nobel'i' *Deutscher Nationalpreis für Kunst und Wissenschaft* ödülünü, II. Abdülhamid zamanında Türkiye'ye gelmiş olan cerrahi profesörü Dr. August Bier ile paylaşmıştır. 'Her ikisi de kendilerine yapılan soruşturmada birbirini daha layık buldukları için, o yılın mükafatı ikisi arasında yarı yarıya taksim edildi,' 'Geheimrat Prof.Dr. Ferdinand Sauerbruch (3.7.1875-2.7.1951)', çev. F. Frik, *Dirim*, c. IXL, sayı 11-12, Kasım-Aralık 1966, s. 281.)

²¹ Kışla biçiminde tasarlanan İstanbul Üniversitesi'nin merkez binasının tarihçesi için bkz., F. Günergun, S. Kadioğlu, 'İstanbul Üniversitesi'nin yerleşim tarihi üzerine notlar,' *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, c. VIII, sayı 1, 2006, s. 140-149.

²² Bilimsel denilebilecek bir kuruluş, direktörlüğünü Prof.Dr. Friedrich Dessauer'in yaptığı 'Radiologi Enstitüsü'dür. Dr. Dessauer, 1934'te 'Türkiye'ye gelirken sahibi olduğu 100 mg. Radiumu beraberinde getirerek hiçbir menfaat gözetmeden Enstitü emrine vermiştir,' M. Gökmen, 'Büyük insan Friedrich Dessauer,' *Dirim*, yıl 56, sayı 5-6, Mayıs-Haziran 1981, s. 177. Buna karşılık - Prof. Dessauer gibi Katolik olan - Hukuk Profesörü Dr. Max Gutzwiller 'İstanbul Üniversitesine getirilmesi mukarrer ve bidayette şehrimize gelmiş iken, bazı taleplerinin icrasına imkan görülmediği için mukavele yapılmamıştır' ve Heidelberg'e geri dönmüştür, Y. Abadan, 'Heidelberg Üniversitesi,' *Yurd* (İstanbul, Aylık Üniversiteler Mecmuası), sayı 2, Mart 1940, s. 34.

Taban tabana zıddlar şimdi bir kardeş olmalı
Edebiyat ile Fen birbirine eş olmalı

Ne uzak, ah bu Şişli Bayezid Cerrahpaşa²³
Koşunuz yürüyünüz derdi bir Dekan Paşa²⁴
Neşet Ömer²⁵ bu evin biricik rektörü idi
Üstad (Tahir)²⁶ evin de hukuk direktörü idi²⁷

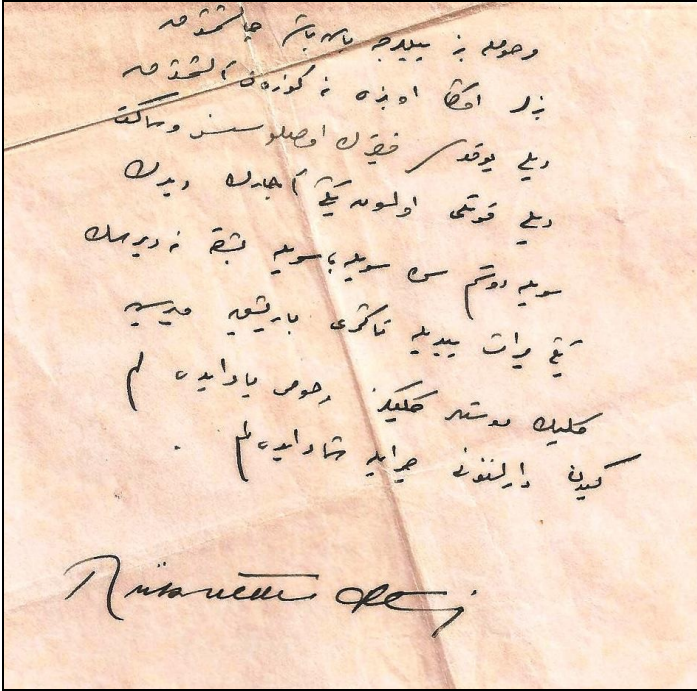
Beşikten mezara dek ilme doğru koşmalı
Tramvayda Tünelde durmadan boğuşmalı²⁸
Şu eski darb-ı mesel bizler için bir habdır:
Bir fincan kahveciğin tam kırk yıl hatırı vardır

Merhumla biz yıllarca başbaşa çalışmışdık
Bizler ona, o bize ne güzel alışmışdık
Dili yokdur fakirin uslu sessiz ve sakit
Dili kutlu olsun yeni acarın dedik²⁹

-
- ²³ İstanbul Tıp Fakültesi öğrencilerinin ders gördüğü semt ve hastaneler. Çapa/Gureba sayılmamıştır.
- ²⁴ Dr. Tevfik Sağlam (1882-1963). 'Prof.Dr. Tevfik Salim Paşa'nın İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Reislğine atanması ile ilgili Maarif Vekili Dr. Reşit Galip'in (Maarif Vekaleti Hususi Kalemi'nin Hususi No. 2/5 ve 1 Ağustos 1933 tarihli) yazısı' için, bkz. E. Taşdemirci, *Belgelerle 1933 Üniversite Reformunda Yabancı Bilim Adamları*, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 1992, s. 73 (tıpkıbasım). Dr. Tevfik Sağlam, on ay sonra, önce Üniversite Genel Sekreterliğine atanarak dekanlıktan, ardından da üniversiteden ayrılmak zorunda kalacaktır, bkz. C. Güler, 'Tevfik Sağlam'ın iki mektubu ve bir raporu ışığında 1933 Üniversite Reformu,' *Kebikeç* (Ankara), sayı 34, 2012, s. 295-321.
- ²⁵ Dr. Neşet Ömer İrdelp, 1927-1933 arasında Darülfünun Emimi, 1933-1934'te Üniversite Rektörü. Atama yazısı (Maarif Vekaleti Hususi Kalemi'nin Hususi No. 2/1, 1 Ağustos 1933) için, bkz. E. Taşdemirci, *a.g.y.*, s. 69 .
- ²⁶ Prof. Tahir Taner (1883-1961). Atama yazısı (Maarif Vekaleti Hususi Kalemi'nin Hususi No. 2/4, 1 Ağustos 1933) için, bkz. E. Taşdemirci, *a.g.y.*, s. 72.
- ²⁷ Direktörlük yalnız enstitü ve klinik yöneticilikleri için kullanılmıştır. Üniversite reformunun, Dr. Tevfik Sağlam'ın deyişle bir 'unvan endüstrisi' yarattığı söylenebilir: [Tevfik Sağlam] 'Üniversite Kanununun çıkışından az sonra öğretim üyeleri arasında kendi unvanını küçümseme duygusu ve bir basamak yukarı atlama hevesinin geliştiğini, her kürsüye birden fazla Ordinaryüs verilmesi için harcanan çabaları, kürsülerin bölünmesini ve nihayet gençlerin bilimsel ilerleme değil, yüksek unvan kazanma hevesine tutulduklarını' belirtir, bkz. N.A. Berksan, 'Ölümünün X. yıldönümünde Tevfik Sağlam,' *Tevfik Sağlam, 1882-1963. Ölümünün 10. Yıldönümü Anıları*, der. T.İ. Gökçe, İstanbul, Hilal Matb., 1974, içinde s. 28.
- ²⁸ Askeri öğrencilerin durumu daha da zor görünmektedir: 'Üniversite inkılabı sırasında Haydarpaşa'dan Beyazıt'a taşınan Askeri Tıbbiye Okulu yönetim kusurlarına bağlanması gereken bir perişanlık içine düşmüştü. Yiyecek ve giyeceklerin kalitesi bozulmuş, çatal veya kaşıktan yalnız biri öğrenciye verilebilmiş durumda. Masalardaki tabure mikdarı yarıdan noksan, hoşaf dahil, üç türlü yemek tek tabakta verilmektedir. Yıllık fotin hakkı verilmediğinden, kendi siyah iskarpinini giyene ceza kesiliyor...' (Dr. Ziya Göğem) *Tıp Yolunda Otuz Yılın Hatırası, 1937-1967*, yay.haz. S. Bamaç, vd., İstanbul, İstanbul Matbaa Sanat Enstitüsü, 1970, s. 146.
- ²⁹ Rüknettin Fethi, mersiyesinde 'üniversite' adını hiç kullanmamış; yeni kurum için, çocuk anlamında 'acar' demiştir.

Söyle dostum sen söyle, söyle başka ne dersin
 Yeni mirasyediye Tanrı barışık versin ³⁰
 Gelin dostlar gelin, merhumu yad edelim
 Giden Darülfünun'u sırayla şâd edelim.

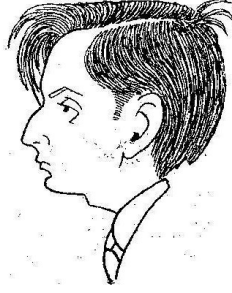
Rüknettın Fethi [Olcaytuğ]

Darülfünun'a mersiye'nin son bölümü (y. 2)

İmza: Rüknettın Fethi

³⁰ Üniversiteye Avrupa'dan gelecek uzmanlarla ilgili söylentiler uzun yıllar sürmüştür. Örneğin, Joseph Igersheimer'den sonra Göz Kliniği başkanlığı için: 'Viyanalı'nın tanınmış göz mütehassıslarından Prof. E. Fuchs'un yakında İstanbul Üniversitesi Göz Kliniğine *Yardımcı Profesör* olarak hizmete alınacağını haber aldık. Bu zat, dünya çapında ün sahibi olan Viyana Tıp Fakültesi Birinci Göz Kliniğinin eski hocası merhum A. Fuchs'un oğludur ve değerli bir göz hekimidir. Seçkin alimin İstanbul Tıp Fakültesi Göz Kliniğine *Yardımcı Profesör* olarak getirilişine hayret ettik. Çünkü, bildiğimize göre o kliniğin bu Profesörden daha büyük bir yardımcısı vardır ki, o da Hazreti Allah'tır. Bununla beraber, bu ikinci yardımcının o mükemmel klinikte pek enteresan şeyler bulacağını umar, kendisine başarılar dileriz,' *Göz Kliniği* (İstanbul, ed. Dr. Nuri Fehmi Ayberk), c. 3, no. 6, Mayıs-Haziran 1946, s. 115. [Yazıda, Dr. Ernest Fuchs (1851-1930) ile oğlu Dr. Adalbert Fuchs'un (1887-1973) isimlerini karıştırılmıştır. Adalbert Fuchs, İstanbul'a gelmek yerine, J. Igersheimer gibi, ABD'ne gitmeyi seçmiştir.]

Rüknü Olcaytuğ³¹

Dr. Rüknettın Fethi Olcaytuğ³²

Rüknettın Fethi, 20 Ağustos 1329/2 Eylül 1913'te Üsküp vilayetinin Prizren sancağında doğdu. Ailesi Türkiye'ye göç ederek Konya'ya yerleşince Rüknettın bu kentin nüfusuna kaydoldu.³³ Rüknettın Fethi, ilköğrenimini babası Fethi Bey'in savcılık yaptığı Çeşme (İzmir)'de; orta öğrenimini İstanbul'da Vefa ve İstanbul Erkek Liselerinde tamamladı. Darülfünun Tıp Fakültesine 1930'da girdi. Reformu izleyen yıllarda, 1934'te İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği ve 1935'te Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) başkanlıklarına seçildi.³⁴ Tıbbiyeyi 1936'da bitirdikten sonra, mecburi hizmeti için Tercan'a tayin oldu. *Yeni Birlik* dergisini yayımladı.³⁵ İki kez askerlik yaptı. Hendek sıtma savaş tabipliğinden sonra,³⁶ İstanbul (Şişli) Çocuk Hastanesi'nde Ord.Prof.Dr. İhsan Hilmi Alantar'ın başkanı bulunduğu Çocuk Hastalıkları ve Bakımı Kliniğinde,

³¹ Arkadaşları arasında 'Rüknü' olarak tanınan Rüknettın Fethi'nin perçemli çizilmesi dikkat çekicidir, *Tıp Yolunda Yılbaşı 1935*, İstanbul, Resimli Ay Matb., 1935, s. 21.

³² *Rükneddin Fethi Olcaytuğ (1913-1944)*, İstanbul, Gavsı Ozansoy Basımevi, 1947, "Milli Türk Talebe Birliği yay., no. 2" içinde, B.F. Olcaytuğ, "Rükneddin'in hayatı" (s. 2-4); [B. Dülger] "Hastalığı ve ölümü" (s. 5). Olcaytuğ soyadını, Olcaytu (Ölceytü) Han'a öykünerek kendisi seçmiş olmalıdır.

³³ Rüknettın Fethi Olcaytuğ'un bazı kaynaklarda doğum yeri ve tarihinin: Konya, 23 Nisan 1330/6 Mayıs 1914 olarak gösterilmesinin nedeni budur. Nüfus kaydında adı 'Rükneddin' olarak yazılı olmasına karşın, imzasını 'Rüknettın' olarak atmıştır. Arkadaşları arasındaki adı 'Rüknü'dür. Dr. Rüknettın Fethi Olcaytuğ için, 6 Nisan 1944 tarihinde İstanbul'da Eminönü Halkevi'nde yapılan anma töreninde ise, doğum tarihi 1915 olarak gösterilmiştir ?

³⁴ Rüknettın Fethi ayrıca, 1934-35 yıllarında Yeşil Hilal (Yeşilay) Cemiyetinin merkez yönetim kurulunda yer aldı. Bu dönemde derneğin başkanı Dr. Mazhar Osman, genel sekreteri Dr. Fahrettin Kerim idi.

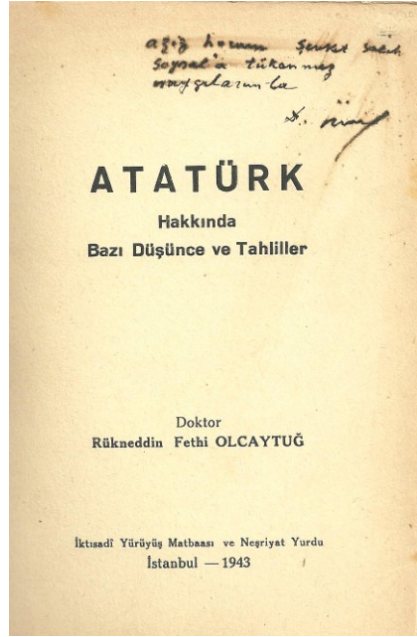
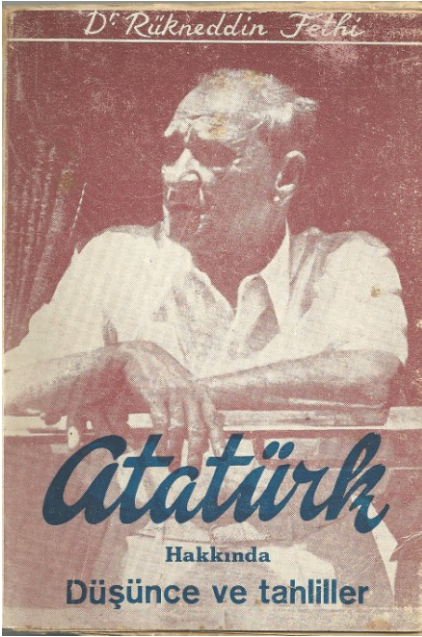
³⁵ *Yeni Birlik* Gençlik, Kültür ve Sanat Mecmuası (İstanbul, sahibi: Zahir Güvemli). 29 Ekim 1938'de çıktı, 6 sayı yayımlandı. MTTB'nin *Birlik* (daha sonra *Milli Birlik*) dergisi 1 Temmuz 1933'te çıktı, 14 sayı yayımlandıktan sonra Ağustos 1934'te kapatıldı. Bu derginin yayın kurulunda Rüknettın Fethi de vardır.

³⁶ Rüknettın Olcaytuğ, Hendek Halkevi Başkanı olarak *Bol Işık*, *Bol Su*, *Bol Hava Diyarı Hendek* (İzmit, Marmara Matbaası, 1940, 40 s.) başlıklı bir broşür yayımlamıştır. <http://www.sakaryayenigun.com.tr/116-70-il-oncesinin-hendek-ilcesi-arkadasina-yolla.html>

1942 Temmuzunda uzmanlık eğitimine başladı.³⁷ Asistanlığının ikinci yılında, 30 yaşında geçirdiği bir miyokard enfarktüsü nedeniyle 18 Mart 1944'te öldü.³⁸

Dr. Rüknettin Fethi Olcaytuğ, gazete ve dergilerde çok sayıda kısa yazı yayımladı.³⁹ Milliyetçi görüşleriyle tanındı. Yazıların bir kısmını kitapçıklarda topladı.⁴⁰ Bir kaç kitabı basılmadan kaldı.⁴¹

Dr. Rüknettin Fethi'nin son kitabı ve Prof.Dr. Şevket Salih Soysal'a sunumu ⁴²

³⁷ İ.H. Alantar, 'Dr. Rüknettin Fethi Olcaytuğ (1913-1944),' *Yurd Üniversiteliler Dergisi* (İstanbul), c. 1 (3) [1944], s. 3.

³⁸ S.K. Gür, 'Rüknettin Fethi Olcaytuğ,' *Poliklinik* (İstanbul), 11inci sene, no. 130, Nisan 1944, s. 226-228; M.S. Alpan, 'İdealist bir doktorun ölümü,' *Tıp Dünyası*, c. XVII, No. 7-195, Temmuz 1944, s. 5378-5380; 'Değerli bir gencimizi kaybettik: Dr. Rüknettin Fethi dün öldü,' *Cumhuriyet*, 20.03.1944, s. 3.

³⁹ [R.F. Olcaytuğ] 'Bibliyografi,' *Rüknettin Fethi Olcaytuğ (1913-1944)*, İstanbul, Gavsı Ozansoy Basımevi, 1947, içinde s. 28-32.

⁴⁰ Rüknettin Fethi [Olcaytuğ], *Nazım Hikmet'in Saldırışı ve Eski Yeni Dedikodular Üzerinde Bir Konuşma*, İstanbul, Asri Basımevi, 1935 (14x19.5 cm., 15 s.). Rüknettin Fethi, Lebit Fehmi [Yurdoğlu], *Kan Damarları*, [İstanbul], 1936 (14x19.5 cm., 40 s. Kitabın birinci bölümü (s. 1-20) Rüknettin Fethi'nin 7 yazısını içermektedir.) Rüknettin Fethi, *Doğu Köylerinde Tetkikler*, İstanbul, Çığır Kitabevi, 1938 (14x19 cm., 88 s.). R.F. Olcaytuğ, *Köyümün Doktoru. Köy Eğitimcileri, Muhtarları, Sağlık Korucuları ve Köylü için Sağlık El Kitabı*, İstanbul, Çığır Kitabevi, 1938 (14x19.5 cm., 153+22 s. resim). Rüknettin Fethi Olcaytuğ, *Atatürk Hakkında Düşünce ve Tahliller* (iç kapakta: *Atatürk Hakkında Bazı Düşünce ve Tahliller*), İstanbul, İktisadi Yürüyüş Matbaası ve Neşriyat Yurdu, 10 Kasım 1943 (12.5x18 cm., 80 s.) İktisadi Yürüyüş [dergisi] Neş., 4.

⁴¹ R.F. Olcaytuğ'un basılacağı duyurulan kitaplarının başlıkları: 'Her Emek Yurd İçin,' 'Sıtma ve Yurd,' 'Geri ve Dejenere Çocuklar'.

Rüknett'in Fethi'nin imzasıyla yayımlanmış bir şiiri bilinmektedir : 1936 Mayıs'da Tıp Fakültesi'nden ayrılışında okuduğu, 'Mikrobları develeri yine yine/Aradan geçti şimdi tastamam altı sene' dizeleriyle başlayan 'Vedaname'si Dr. Fahrettin Kerim'in (Gökay) dergisinde çıkmıştır.⁴³ Bundan başka *Tıp Yolunda Yılbaşı [I], 1932 Yılı Hatırası*'nda⁴⁴ takma isimlerle yayımlanmış iki şiiri: 'P.C.N.'lilerin türküsü: bir facia' (R.R.) ve 'Çıkış' (Şeytan Çekici); yine *Tıp Yolunda Yılbaşı II, 932-933*'te⁴⁵ iki şiiri: 'Kongiradan ilhamlar' (Şeytan Çekici) ve 'P.C.N. hatıraları' (R.R.) vardır. Dergilerde 'Vedaname'sine kadar başka şiiri yayımlanmayan Rüknett'in Fethi Olcaytuğ, Veli Behçet Kurdoğlu'nun hazırladığı *Şair Tabibler* antolojisine alınmamıştır.⁴⁶

Rüknett'in Fethi'nin basındaki polemiklerden,⁴⁷ öğrenciliğinde özellikle Nazım Hikmet (Ran)'ın şiirini izlediği anlaşılmaktadır. Rüknett'in Fethi şiirlerinde, düşünsel olarak karşı olmakla birlikte, Nazım Hikmet'in dil ve biçim özelliklerinin etkisinde kaldığı görülmektedir.⁴⁸

Öğrenciler, Üniversite Reformunun neresinde ?

Darülfünun'da, İkinci Meşrutiyetten başlayarak öğrenci dernekleri kurulmuş; dernek yöneticileri öğrencilerin değişik isteklerini Fakülte kurullarına

⁴² 'Aziz Hocam Şevket Salih Soysal'a tükenmez saygılarımla – Dr. Rüknett'in.' Prof.Dr. Şevket Salih Soysal (1900-1992), Dr. Rüknett'in Fethi'nin uzmanlık eğitimi yaptığı İstanbul Üniversitesi'nin Şişli Çocuk Hastanesi'ndeki Çocuk Hastalıkları ve Bakımı Kliniği'nde (Direktör: Ord.Prof.Dr. İhsan Hilmi Alantar) öğretim üyesidir.

⁴³ *Tıp Dünyası* (İstanbul), c. IX, No. 5-97, 15 Mayıs 1936, s. 3167-3171.

⁴⁴ *Tıp Yolunda Yılbaşı [I], 1932 Yılı Hatırası*, İstanbul, Resimli Ay Matb., 1932 [s. 8, 9].

⁴⁵ *Tıp Yolunda Yılbaşı II, 932-933*, İstanbul, Resimli Ay Matb., 1933, s. 5, 16.

⁴⁶ V.B. Kurdoğlu, *Şair Tabibler*, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü yay., 1967. Dr. Veli Behçet Kurdoğlu (1908-1987) Tıp Fakültesinin 1933 mezunlarından.

⁴⁷ Rüknett'in Fethi, 'Bir dalış...bir kervan...ve bir sirk,' *Kan Damarları*, [İstanbul], 1936, içinde, s. 18-20. Nazım Hikmet, "İnkılabı kanımızda erittik" cümlesinin kaşfi dediği Rüknett'in Fethi için, sunları yazmıştır: 'Rükneddin'e gelince... broşürde fikir meselesine hiç yanaşmamış, mugalata yolile hareket etmiş. Diyeceksiniz ki, her üniversite genci gibi bütün vaktini kahvede geçiren bu eski birlik [MTTB] reisinde fikir kırıntısı bile aranmaz. Evet ama, bu toy oğlan hiç olmazsa çizmeyi aşmamalıydı.' Orhan Selim [N.H. Ran], *İt Ürür Kervan Yürür*, İstanbul, Yeni Kitabçı, 1936, s. 4-5.

⁴⁸ Nazım Hikmet etkisi Rüknett'in Fethi'ye özgü değildir. Aynı yıllarda Tıp Fakültesi öğrencisi olan Hulusi Dosdoğru'nun (1915-2002) şiirlerinde benzerlikler gözlenir, bkz. M.H. Dosdoğru, *Şehir: 17 Sonat*, İstanbul, İnanç Neş., 1940. Rüknett'in Fethi'nin sınıf arkadaşı Lebit Fehmi Yurdoğlu (1915-1978) *Efem Oynasım* adlı şiir kitabını 1934'te yayımladı. Namık Kaşif Gedik (1911-1960) de 1936 mezunudur ve öğrencisi iken yayımlanmış şiirleri vardır, bkz. V.B. Kurdoğlu, *a.g.y.*, s. 469-477. Rüknett'in Fethi, Lebit Fehmi ve Namık Kaşif aynı dönemde Milli Türk Talebe Birliği yönetim kurulunda bulunmuşlardır. MTTB, 22 Kasım 1936'da kapatılmıştır. Dr. Namık Gedik, 1954-1960 yılları arasında üç kez İçişleri Bakanlığı yapmış; Dr. Lebit Yurdoğlu 1963'te ilk Köyişleri Bakanı olmuştur. Fakültenin bir diğer şair öğrencisi Cihat Fethi Tevetoğlu (1916-1989)'dur. Askeri Tıbbiyeye girdiği 1934'te *Yarın Turan Benimdir !* adlı şiir kitabını yayımlamıştır. Dr. Fethi Tevetoğlu 1944'te, Dr. Rüknett'in Fethi'nin ölümünden birkaç ay sonra açılan 'İrkçılık-Turancılık Davası'nda yargılanacaktır.

iletmişlerdir.⁴⁹ Öğrenciler için İstanbul'da barınma ve geçim çözülemeyen yaşamsal sorunlardır. Eğitimle ilgili olarak derslikler, günlük çalışma ortamları, ders notları ve kitapların sağlanmasına öğrenci dernekleri katkıda bulunmaya çalışmışlardır.⁵⁰ Darülfünun fakültelerinin öğretim sistemiyle ilgili eleştiriler ise, P.C.N./F.K.T. (Fizik-Kimya-Tabiiyat) programı, zorunlu yabancı dil dersleri ve sınavlardan ileriye gidememiştir.⁵¹ Darülfünun öğrencileri, Romanya ve Macaristan gibi Avrupa ülkelerine yaptıkları toplu gezilerde, yabancı üniversitelerin öğrencilerine sağladıkları eğitim ve yaşam olanaklarını gözlemlemişlerdir (Ek 1). Ancak, bu kurumların bilimsel niteliklerini inceleyip kendi eğitim programlarıyla karşılaştırdıklarını gösteren bir kanıt yoktur.⁵² Öğrencilerin dile getirdikleri bütçe ödeneklerinin bölümlerdeki eğitimin kalitesine nasıl bir katkısı olacağı öngörülmemiştir.⁵³

49 'Darülfünundan Üniversiteye intikal eden talebe teşkilatı Vilayetin işarı üzerine Dahiliye Vekaletince 26 Birincikanun [Ocak] 1936'da feshedildikten sonra, Üniversite idaresi yeni teşkilat kurma işiyle uğraştı. Hocalarla, talebelerle ve bir arada görüşmelerden sonra bugünkü nizamname Vekillğin tasvibine ulaştırıldı,' Rektör Cemil Bilsel'in Üniversitenin Onuncu Ders Yılına Açış Nutku, *Üniversite Konferansları 1942-1943*, ([c. VIII] İstanbul, İ.Ü. yay., 1944) s. 7. Ayrıca bkz, *İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Nizamnamesi* (İstanbul, 1940), E. Dölen, *Türkiye Üniversite Tarihi*, c. 4, *İstanbul Üniversitesi (1933-1946)*, 1. bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., 2010, içinde Ek 6.65, s. 805-836.

50 Fakültelerin fiziksel yetersizliklerine öğrenciler arasındaki çekişmeler eklenir: 'Yıl 1931. Şimdi bir tarih olan Zeynep Hanım Konağı'nın geniş ve loş anfisi. Konya'dan, Adana'dan, Kastamonu'dan, Sivas'tan kopup gelen bir kalabalık ki, kızgın bir potanın ateşinde kısa zamanda eriyip külleşmiş. Yalnız, bu külçe nedense ortadan kopuk. Bir tarafta [Tıp Talebe] Yurd'lular, öte yanda Askerler [Askeri Tıbbiyeliler]. Sihirbazın tavasında sallandıkça birbirlerine çarparak çatışır; palaskalar havalarda vızıldar, defter tomarları uçuşur... Sabahın ilk saatlerinde, iki tarafın öncü fedaileri, kapıları kapalı anfinin pencerelerinden girmiş, kendi safları için sıralara attıkları defterlerle yer tutmuşlardı. Kapılar açıldığı zaman tutulan yerlere doğru bir hücum. Bu sırada tahsisli yerlere nagizuhur taliplerin çıkmasıyla beraber ortaklık karışır.' R. Kırçak, 'Yaşa Mirabeaux,' *Tıp Yolunda Otuz Yılın Hatırası, 1937-1967*, yay.haz. S. Bamaç, vd., İstanbul, İstanbul Matbaa Sanat Enstitüsü, 1970, s. 54.

51 Darülfünun 'İlahiyat Fakültesi Talebesi' daha öğrenime başlarken bir 'şikayetname' hazırlamışlardır: 'Fakültemiz bir hafta mukaddem tedrisata başladığımız ilan etdiyse de, maa't-teessüf içinde bulunduğumuz elim vaziyet bizlere mektebe devam etmek imkanını bırakmamıştır. Bu vaziyet-i elime, dinlenilmeyen altı aylık bir feryadın netice-i fiiliye ve zarurîyesidir. Hayatın binbir sefaletile çarpışan ve kıymetdar günlerini ızdırablar ve elemleler geçiren, şerait-i sıhhiye, vesait-i tenvirîye ve teshiniyeden mahrum, ratib kubbeler altında ifna-yı vücud eden biz zavallıların metalibi yalnız bir kuru ekme davası değildir. Davamız, aynı zamanda muhtelif kabiliyet ve istidadlara malik yüzlerce genci yalnız bir şube-i irfanda kalmağa mahkum eden ve bi'n-netice bir çokları veda-yı tahsile mecbur bırakan kayıpların kalkması, [İlahiyat] Fakültemizin hakkını iktisab ile mevki-i ilmiyesini kazanmasıdır.' *Cumhuriyet*, sene 1, numro 175, 2 Teşrinisani [Kasım] 1340/1924, s. 6. 'Feryad'ların fakültenin açılmasından önce başlaması, şikayetnamenin daha çok hocaların, okulun kuruluşu konusundaki isteklerini yansıttığı düşünülebilir.

52 Örneğin, Başbakan Ali Fethi Okyar, Tıbbiyelilerin durumu ile ilgilenmek için Fakülteye geldiğinde, kendisine öğrenciler adına 'bilhassa askeri hekimler ve tıp talebesi maaş ve tahsil uzunluğu bakımından mağdur durumda idiler, deniyordu; bu hususta kaleme alınan basılı bir yazı milletvekillerine verilerek durumun her cephesi ile Millet Meclisinde görüşülmesi ileri sürülerek durumun ıslahı rica ediliyordu,' E. Sağlar, *Otobiografie: Yaşam Öykülerim veya Bana Göre Ben ve Çevrem*, İstanbul, Gürayay Matb., 1976, s. 128.

53 Hukuk Fakültesi öğrencilerinin istekleri: 'Ezcümle, staj müddetinin bir seneye tenzili ve vazife-i askeriyenin bu müddete idhali, stajın tarz-ı ifasının muhayyer olması, kitab tedariki için evvelce mev'ud

Darülfünun öğrencileri, kendi eğitim programlarının niteliği ve düzeyi üzerinde söz sahibi olamamışlardır.⁵⁴ Kendileri ve toplum için yararlı bir eğitim aldıklarına inanmışlar; ülküleri, bir meslek edinerek ülkeye hizmet etmek olmuştur. Öğrenciler, Darülfünun müderrisleri arasındaki çekişmelerden, genç müderris muavinlerinin eleştirilerinden etkilenmişler; tepkileri fakülte koridorlarında yankılanmış, ama tartışılan konular ve istekler hiçbir zaman öğrenimlerinin kalitesinde somutlaşmamıştır.

Birdenbire, Üniversitenin hemen her dalında yabancı öğretim üyelerini kürsü başkanları olarak karşılarında görmeyen şaşkınlığa uğrayan öğrenciler, panik halinde olanı biteni anlamaya ve yeni düzenlemelere yetişmeye çalışmışlardır. Darülfünun, artık ayrılmak durumunda oldukları eski çevre; yitirilmiş bir tanıdık. Haydarpaşa'dan İstanbul'a savrulan Tıp Fakültesi'nin öğrencisi Rüknettin Fethi'nin 'Darülfünun'a mersiye'si bu duygularla yazılmıştır.

Türkiye üniversite tarihi araştırmalarında öğrenciler, 'Darülfünun grevi' (1922)⁵⁵ ve 'Darülfünunluların tramvaylarda nısıf ücretle seyahati meselesi' (1924),⁵⁶ gibi siyasal destek gören çıkışlarıyla yer alabilmişlerdir. Bunun dışında öğrencileri birleştiren gündelik sorunları olmuştur.⁵⁷ Darülfünun öğrencilerin 1933 reformuna uzanan süreçteki rolleri özel olarak incelenmemiştir. Öğrencilerin, üniversite reformunun hedefleriyle örtüşen bir istekleri olmuş muydu? Araştırmalar bu konuyu yeterince açıklayamamıştır. Bilinenler daha çok reformun özel sonuçlarıyla ilgilidir.⁵⁸ Bütün kargaşanın

500 Liranın ve Maarif Vekaletinin Hukuk Fakültesi için tahsis ettiği 1000 Liranın teminidir,' *Tanın*, numro 812, 15 Kanunusani 1341/1925, s. 2, 'Darülfünunluların talebi: Hukuk talebesinin Adliye Vekilinde istedikleri.'

54 Üniversitede kurulan öğrenci derneklerinin başkanlıklarına öğretim üyeleri geçmiştir. Rektörün açıklaması: 'Öğrencilerimizin bir kısmı Talebe Cemiyetlerinde ve Talebe Birliğinde Profesör ve Doçentlerin başkan olmalarını hoş karşılamıyor ve bu cemiyetleri tamamen ellerine almak ve kendileri idare etmek istiyorlar...' T. Sağlam, *İstanbul Üniversitesi Onüçüncü Ders Yılına Girerken*, İstanbul, Kenan Matb., 1945, s. 19.

55 K.İ. Gürkan, 'Darülfünun Grevi: Milli Mücadele günlerinde İstanbul Üniversitesi talebesinin galeyanı,' *Tıp Tarihi Araştırmaları*, sayı 8 (1999), s. 9-54; K.İ. Gürkan, *Darülfünun Grevi*, İstanbul, Harman yay., 1971.

56 İstanbul Tramvay Şirketini protesto için yapılan 'kongrede' Tıp Fakültesinden Kazım [İsmail Gürkan] Bey reis seçilmiş; toplantıdan sonra, 'talebe Karaköy'e kadar gitmek istediği halde, Eminönü'nde kendilerini karşılayan zabıta rüesasından bazılarının nesayihî üzerine, orada Darülfünun şerefine üç defa "Yaşa!" diye bağırıldıktan sonra dağılmış ve evlerine gitmişlerdir,' *Cumhuriyet*, numro 200, 27 Teşrinisani 1340/1924, s. 1-2.

57 *İstanbul Darülfünunu Birliği Nizamnamesi* (1340/1924), E. Dölen, *Türkiye Üniversite Tarihi*, 2. *Cumhuriyet Döneminde İstanbul Darülfünunu (1922-1933)*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., 2010, s. 125-126, 429 (EK-3.43). Birliğin gayeleri (mad. 3) tanımlanırken 'asri darülfünunlar' ve 'mütemeddin memalik darülfünunları'na değinilmiş ise de, bu kurumlar savunulan öğrenci hakları için örnek alınmıştır.

58 Z. Göğem, 'Bir boykot ve Atatürk'ü ilgilendiren bir mektup,' *Tıp Yolunda Otuz Yılın Hatırası, 1937-1967*, yay.haz. S. Bamaç, vd., İstanbul, İstanbul Matbaa Sanat Enstitüsü, 1970, s. 106-107: '1934 yılında,

içinde, ‘eski’ öğrenciler yeni üniversitenin disiplinine hızla ayak uydurarak, özellikle yabancı profesörlerin öğretimi ve pratiklerinden yararlanmağa başlamışlardır. Üniversite reformunun aynı zamanda, Türk öğrencilerin Avrupa akademiyasının bir yüzünü tanımalarını sağladığı söylenebilir.

EK 1

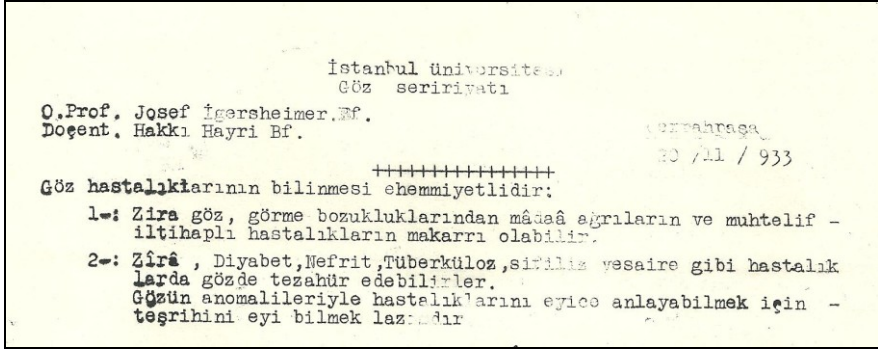

Darülfünun öğrencilerinin Macaristan gezisi
Ráckeve, 25 Teşrinievvel [13]40 C.[Cuma] ertesidir ⁵⁹

Üniversite inkılabından biraz sonra, biri rektör [Neşet Ömer], öbürü dekanlık [Tevfik Salim] mevkiindeki iki hocamızın kendisine yaptığı baskı yüzünden Fizyoloji Profesörü Dr. Kemal Cenap derslere gelmez olmuştular... Bizler de o günlerin havasına uygun biçimde ve çapımıza göre, bu durumu protesto makamında derslere girmemeğe karar vermiştik. İki-üç gün böyle geçti ve yöneticilerden de kimse aldırış etmemişti.’ Bunun üzerine Tıp Fakültesi öğrencileri, Cumhurbaşkanı Gazi M. Kemal Paşa’ya bir mektup yazmaya karar vermişler; 11.3.1934 tarihinde postaya verilen bu mektuptan ‘on gün kadar sonra, Atatürk’ten Ord.Prof. Kemal Cenap Berksoy’a bir mektup geldiğini öğrenerek rahatladık. Az sonra da, sevip saydığımız, görevde kalması için boykota girdiğimiz değerli Hoca derslerine başlamıştı.’

⁵⁹ Budapeşte’de konaklayan öğrenciler 25 Ekim 1924 tarihinde Ráckeve köyüne günlük bir gezi yapmışlardır. Önde, elinde Türk bayrağı ile oturan kalpaklı öğrenci 1951’de İstanbul Üniversitesi’nin Rektörlüğüne seçilen, Tıp Fakültesinin 1926 yılı mezunlarından Dr. Kazım İsmail Gürkan’dır. Darülfünun öğrencilerinin gezisi için, bkz. *Cumhuriyet*, sene 1, numro 146, 3 Teşrinievvel [Ekim] 1340/1924, vd. Ayrıca, Darülfünun öğrencilerinin Macaristan’dan döndükten sonra aralarında çıkan kavga ile ilgili olarak, bkz. *Tanin*, numero 813, 16 Kanunusani 1341/1925, s. 1.

EK 2

Ord.Prof. Josef Igersheimer Beyefendinin ders notları
Cerrahpaşa, 20.11.1933⁶⁰

Elegy to the *Darülfünun*

The transition from the old university (*Darülfünun*) to the new university in 1933 remains a controversial subject in the history of Turkish academia. How contemporary university students were involved in and absorbed the process is less known. Rüknettin Fethi (Olcaytuğ), a fourth year student at the Medical Faculty, composed an 'Elegy to the *Darülfünun*' where he relates his firsthand experience and expectations. The elegy offers a glimpse of the students' understanding of the University Reform of 1933.

Key words: Darülfünun, university, reform, Turkey, literature

Darülfünun'a mersiye

Darülfünun'un Üniversite'ye dönüşümü sürecinden öğrencilerin nasıl etkilendikleri en az bilinen konulardan biridir. Tıp Fakültesi öğrencilerinden Rüknettin Fethi (Olcaytuğ), 1933 Üniversite Reformunun hemen ardından yazdığı 'Darülfünun'a mersiye' adlı şiirinde yaşanan değişimi ve beklentileri anlatmaktadır. Mersiye, reformun öğrenci perspektifi ile görülüp anlaşılmasına bir pencere açmaktadır.

Anahtar sözcükler: Darülfünun, üniversite, reform, Turkey, edebiyat

⁶⁰ Çoğaltma, 4 yaprak. Göz Kliniğinin müderrislerinin yerine atanan Dr. Joseph Igersheimer için, bkz. F.A. Namal, A. Reisman, 'Joseph Igersheimer (1879-1965): A visionary ophthalmologist and his contributions before and after exile,' *J Med Biography*, 15 (4), Nov. 2007, s. 227-234. Ders, Doç.Dr. Hakkı Hayri (Ayrı, 1892-1970) tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Prof. Igersheimer'in İstanbul'da bulunduğu sürede asistanlığını yapan Dr. Gustav Hatschek (1909-2003)'dir.

KAYNAKÇA / BIBLIOGRAPHY

Arşiv Kaynakları / Archival Sources

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İstanbul: Maarif Vekaleti Hususi Kalemi Hususi No. 2/1,

1 Ağustos 1933 (Neşet Ömer İrdelp atama yazısı); Maarif Vekaleti Hususi Kalemi Hususi No. 2/4,

1 Ağustos 1933 (Tahir Taner atama yazısı).

Şeref Etker Koleksiyonu: Dr. Rüknettin Fethi'nin 'Darülfünun'a mersiye'si (elyazması).

Basılı Kaynaklar / Printed Sources

"Darülfünun Talebesinin Romanya Seyahati." *Cumhuriyet* sayı 146, 3 Teşrinievvel [Ekim] 1340/1924.

"İlahiyat Fakültesi Talebesinin Şikayetleri." *Cumhuriyet* sayı 175, 2 Teşrinisani [Kasım] 1340/1924.

"Darülfünunluların Dün Akşamki Nümayişleri." *Cumhuriyet* sayı 200, 27 Teşrinisani [Kasım] 1340/1924.

"Darülfünunluların Talebi: Hukuk Talebesinin Adliye Vekilinde İstedikleri." *Tanin* numero 812, 15 Kanunusani 1341/1925.

"Darülfünunda Müessif Bir Hadise." *Tanin* sayı 813, 16 Kanunusani 1341/1925.

"Reşit Galip Bey Ölüm Tehlikesi Geçirdi." *Cumhuriyet* sayı 3311, 26 Temmuz 1933.

"Yeni Tayinler de Dün Çıktı." *Milliyet* sayı 2686, 3 Ağustos 1933.

"Üniversitede Kadın Hocalar." *Cumhuriyet* sayı 3319, 3 Ağustos 1933.

"Mösyö Malche gitti." *Tip Dünyası* 7, 4-72 (15 Nisan 1934): 2444.

[Rüknü Olcaytuğ'un Karikatürü]. *Tip Yolunda Yılbaşı 1935*. İstanbul: Resimli Ay Matbaası, 1935.

"Değerli Bir Gencimizi Kaybettik Dr. Rükneddin Fethi Dün Öldü." *Cumhuriyet*, 20 Mart 1944.

"Rektör Cemil Bilsel'in Üniversitenin Onuncu Ders Yılına Açış Nutku." *Üniversite Konferansları 1942-1943*, [c. VIII]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1944.

"Prof. E. Fuchs." *Göz Kliniği* (İstanbul) 3, 6 (Mayıs-Haziran 1946): 115.

Abadan, Yavuz. "Heidelberg Üniversitesi." *Yurd* (İstanbul) 2 (Mart 1940): 34.

Alantar, İhsan Hilmi. "Dr. Rüknettin Fethi Olcaytuğ (1913-1944)." *Yurd Üniversiteliler Dergisi* (İstanbul) 1, 3 (1944): 3.

Alpan, M. Sıtkı. "İdealist bir doktorun ölümü." *Tip Dünyası* 17, 7-195 (Temmuz 1944): 5378.

Arar, Asım. "Prof.Dr. "Ferdinand Sauerbruch." *Modern Tedavi Mecmuası* 1, 2 (Kasım 1951): 47.

Artam, Nurettin. "Atatürk'e mersiye." *Musiki Mecmuası* (İstanbul) 1, 10 (1 Aralık 1948): 22.

- Bali, Rifat N. *Saray'ın ve Cumhuriyet'in Dişçibaşısı Sami Günzberg*, Genişletilmiş 2. Basım. İstanbul: Libra Yayınları, 2014.
- Baltacıoğlu, Ali Y. "Darülfünun'dan Üniversiteye." *Toplumsal Tarih* 175 (Temmuz 2008): 78-85.
- Baltacıoğlu, Ali Y. "Darülfünun'dan Üniversiteye." *Toplumsal Tarih* 177 (Eylül 2008): 34-43.
- Baltacıoğlu, Ali Y. "Darülfünun'dan Üniversiteye." *Toplumsal Tarih* 176 (Ağustos 2008): 40-47.
- Baltacıoğlu, Ali Y. "1933 Üniversite Reformu, Einstein ve Propaganda." *Toplumsal Tarih* 162 (Haziran 2007): 32-35.
- Berkas, Necip Aziz "Ölümünün X. yıldönümünde Tefvik Sağlam." *Tevfik Sağlam, 1882-1963. Ölümünün 10. Yıldönümü Anıları* içinde, hazırlayan Tefvik İsmail Gökçe, 28. İstanbul: Hilal Matbaası, 1974.
- Diker, Mustafa Hayrullah. *Gazi İnkılabının Psikolocisi*. İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası, 1933.
- Dosdoğru, M. Hulusi. *Şehir: 17 Sonat*. İstanbul: İnanç Neşriyat, 1940.
- Dölen, Emre. *Türkiye Üniversite Tarihi 2. Cumhuriyet Döneminde İstanbul Darülfünunu (1922-1933)*. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2010.
- Dölen, Emre. *Türkiye Üniversite Tarihi 4. İstanbul Üniversitesi (1933-1946)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2010.
- Dülger, Bahadır. "Hastalığı ve ölümü." *Rükneddin Fethi Olcaytuğ (1913-1944)* içinde, 5. İstanbul: Milli Türk Talebe Birliği, 1947.
- Frik, Feridun (çev.). "Geheimrat Prof.Dr. Ferdinand Sauerbruch (3.7.1875- 2.7.1951)." *Dirim* 39, 11-12 (Kasım-Aralık 1966): 281.
- Göğem, Ziya. "Bir boykot ve Atatürk'ü ilgilendiren bir mektup." *Tıp Yolunda Otuz Yılın Hatırası, 1937- 1967* içinde, hazırlayan Sabahattin Bamaç, 106. İstanbul: İstanbul: Matbaa Sanat Enstitüsü, 1970.
- Gökmen, Muhterem. "Büyük insan Friedrich Dessauer." *Dirim* 56, 5-6 (Mayıs-Haziran 1981): 177.
- Güler, Cafer. "Tevfik Sağlam'ın İki Mektubu ve Bir Raporu İştığında 1933 Üniversite Reformu." *Kebikeç* 34 (2012): 295.
- Günergun, Feza ve Sevtap Kadıoğlu. "İstanbul Üniversitesi'nin Yerleşim Tarihi Üzerine Notlar." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 8, 1 (2006): 140-149.
- Gür, Süreyya Kadri. "Olcaytuğ." *Poliklinik* (İstanbul) 11, 130 (Nisan 1944): 226.
- Gürkan, Kazım İsmail. "Darülfünun Grevi: Milli Mücadele Günlerinde İstanbul Üniversitesi Talebesinin Galeyanı." *Tıp Tarihi Araştırmaları* sayı 8 (1999): 9.
- Gürkan, Kazım İsmail. *Darülfünun Grevi*. İstanbul: Harman Yayınları, 1971.
- Hofmann, Alan F. and Nepomuk Zöllner. *Siegfried Thannhauser (1885-1962): Physician and Scientist in Turbulent Times*. Freiburg: Falk Foundation e.V., 2000.

- İshakoğlu Kadioğlu, Sevtap. "1933 Üniversite Reformu Hakkında bir Bibliyografya Denemesi." *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi Türk Bilim Tarihi Özel Sayısı 2, 4* (Güz 2004): 471.
- İstanbul Darülfünunu Birliği Nizamnamesi*. İstanbul, 1340/1924.
- İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Nizamnamesi*. İstanbul, 1940.
- Kazancıgil, Tevfik Remzi. *Tıp Fakültesi Islahatı Münasebetile*. İstanbul: Hamit Bey Matbaası, 1933.
- Kırçak, Refik. "Yaşa Mirabeaux." *Tıp Yolunda Otuz Yılın Hatırası, 1937-1967* içinde, hazırlayan Sabahattin Bamaç, 54. İstanbul: İstanbul Matbaa Sanat Enstitüsü, 1970.
- Kurdoğlu, Veli Behçet. *Şair Tabibler*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1967.
- Malche, Albert. *İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor [29 Mayıs 1932]*. T.C. Maarif Vekilliği, Ana Programa Hazırlıklar, Seri B, No. 5. İstanbul: Devlet Basımevi, 1939.
- Namal, F. Arın and Arnold Reisman. "Joseph Igersheimer (1879-1965): A Visionary Ophthalmologist and his Contributions Before and After Exile." *J Med Biography* 15, 4 (November 2007): 227.
- Nevins, Michael. *More Meanderings in Medical History*. Bloomington: Universe Inc, 2012.
- Olcaytuğ, Burhan Fethi. "Rükneddin'in Hayatı." *Rükneddin Fethi Olcaytuğ (1913-1944)* içinde, 5. İstanbul: Milli Türk Talebe Birliği, 1947.
- Olcaytuğ, Fethi. *Atatürk Hakkında Düşünce ve Tahliller* (iç kapakta: *Atatürk Hakkında Bazı Düşünce ve Tahliller*). İstanbul: İktisadi Yürüyüş Matbaası ve Neşriyat Yurdu, 1943.
- Olcaytuğ, Rüknettın Fethi. "Vedaname" *Tıp Dünyası* 9, 5-97 (15 Mayıs 1936): 3167.
- Olcaytuğ, Rüknettın Fethi ve Lebit Fehmi Yurdoğlu. *Kan Damarları*. [İstanbul], 1936.
- Olcaytuğ, Rüknettın Fethi. "Bir Dalış Bir Kervan ve Bir Sirk." *Kan Damarları* içinde, 18. [İstanbul], 1936.
- Olcaytuğ, Rüknettın Fethi. "Bibliyografi." *Rükneddin Fethi Olcaytuğ (1913-1944)* içinde, 28. İstanbul: Milli Türk Talebe Birliği, 1947.
- Olcaytuğ, Rüknettın Fethi. *Doğu Köylerinde Tetkikler*. İstanbul: Çığır Kitabevi, 1938.
- Olcaytuğ, Rüknettın Fethi. *Köyümün Doktoru. Köy Eğitimcileri, Muhtarları, Sağlık Korucuları ve Köylü için Sağlık El Kitabı*. İstanbul: Çığır Kitabevi, 1938.
- Olcaytuğ, Rüknettın Fethi. *Nazım Hikmet'in Saldırışı ve Eski Yeni Dedikodular Üzerinde Bir Konuşma*. İstanbul: Asri Basımevi, 1935.
- Orhan Selim [Nazım Hikmet Ran]. *İt Ürür Kervan Yürür*. İstanbul: Yeni Kitabcı, 1936.
- Sağlam, Tevfik. *İstanbul Üniversitesi Onüçüncü Ders Yılına Girerken*. İstanbul: Kenan Matbaası, 1945.
- Sağlar, Eşref. *Otobiyografi: Yaşam Öykülerim veya Bana Göre Ben ve Çevrem*. İstanbul: Güryay Matbaası, 1976.

Taşdemirci, Ersoy. *Belgelerle 1933 Üniversite Reformunda Yabancı Bilim Adamları*. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 1992.

Terzioğlu, Arslan. “Atatürk Devrindeki Türk-Alman Tıbbi İlişkilerinin Tıp Tarihi Bakımından Önemi.”

2. *Türk - Alman Tıbbi İlişkiler Simpozyumu Bildirileri / Proceedings of the Second Turkish - German Medical Relations Symposium, İstanbul, 24-25 Eylül 1981* içinde yay.haz. A. Terzioğlu, 1. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, 1981.

Tıp Dünyası, 6, 4 (15 Ağustos 1933): 2170.

Tıp Yolunda Yılbaşı (I) 1932 Yılı Hatırası. İstanbul: Resimli Ay Matbaası, 1932.

Tıp Yolunda Yılbaşı II 1932-1933. İstanbul: Resimli Ay Matbaası, 1933.

Elektronik Kaynaklar / Electronic Sources

“Rüknettin Olcaytuğ, Hendek Halkevi Başkanı olarak, *Bol Işık, Bol Su, Bol Hava Diyarı Hendek*”

(İzmit, Marmara Matbaası, 1940, 40 s.)

<http://www.sakaryayenigun.com.tr/116-70-il-oncesinin-hendek-ilcesi-arkadasina-yolla.html>